

Параллели между Септуагинтой и Таргумами: гипотезы происхождения и нетривиальные примеры

1. Схожие принципы\тенденции перевода

1.1 Гармонизация

Ис 2:6

כִּי מְלֵא וְעֹנְנִים כְּפִלְשֵׁתִים

ὅτι ἐνεπλήσθη ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἡ χώρα αὐτῶν κληδονισμῶν ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύλων

אֲרִי אֶתְמַלֵּא אֶרְעֹכּוּן טְעֹנוּ כִּד מְלַקְדָּמִין וְעֹנְנִין כְּפִלְשֵׁאִי

Ср. וַצַּח וְתַמְלֵא трижды в Ис 2:7-8

1.2 Упрощение грамматических конструкций

Ис 6:3

מֵלֵא כְּלֵאָרְךָ בְּבֹדֵד

πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ

מְלֵא כֹל אֶרֶץ אִי יִקְרִיהָ

1.3 Сходная вокализация

Ос 1:2

תְּחַלֵּת דְּבַר־יְהוָה בְּהוֹשֵׁעַ

ἀρχὴ λόγου κυρίου πρὸς Ὡσηε

שְׁרִיטוֹת פִּתְגָמָא דִּיּוֹי בְּהוֹשֵׁעַ

Спорадические нетривиальные параллели в передаче отдельных слов

Быт 37:3

בְּתֵנִת פִּסִּים

χιτῶνα ποικίλον

פֶּרֶגוּד מְצוּיִר

Палестинский Таргум (Гениза) פֶּרֶגוּדָא מְצוּיִרָא

2. Гипотеза о существовании прототаргумов

Zacharias Frankel, *Ueber den Einfluss der palästinischen Exegese auf die Alexandrinische Hermeneutik* (Leipzig: Barth, 1851).

Lienhard Delekat, “Ein Septuagintatargum,” *VT* 8 (1958): 225–52.

3. Септуагинта могла использоваться в кругах раввинистического иудаизма

James K. Aitken, “Jewish Use of Greek Proverbs,” in *The Jewish Reception of Greek Bible Versions*, ed. Nicholas de Lange, Julia G. Krivoruchko, and Cameron Boyd-Taylor (Tübingen: Mohr Siebeck, 2009), 53–77.

Joosten, Jan. ‘Targum Jonathan and Its Relation to the Septuagint in the Book of Hosea’. *Septuagint, Targum and Beyond: Comparing Aramaic and Greek Versions from Jewish Antiquity*. Brill, 2019.

Осия 12:1

ויהויה תג רל עם-אל ועם-קדושים נאמן:

καὶ Ἰουδα νῦν ἔγνω αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ λαὸς ἅγιος κεκλήσεται θεοῦ

ודבית יהודה הו מתקפין בפולחנא עד דגלא עמא דאלהא מארעהון ואינון דהו פלחין קדמי בבית מקדשא מתקרו
עמא קדישא בכך הו קימין

Осия 4:11

ונות ונין ותירו שיקח לב

πορνείαν καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα ἐδέξατο καρδία λαοῦ μου

אנא ארמא ורונא קתא שיליף ומטעי ת ליבהון:

3.1 Влияние Септуагинты на Пешитту

4. Арамейский контекст Септуагинты

4.1 транслитерации *σάββατα, πασχα*

גיוראס גיוראס

παταχρον פתכרא

Арамеизация окончаний?

Θεραφιν

Χερουβιν

Σεραφιν

Ιωαθαν יתא

4.2 влияние знания арамейского языка на перевод на греческий

Byun, Seulgi L. *The Influence of Post-Biblical Hebrew and Aramaic on the Translator of Septuagint Isaiah*. Bloomsbury Publishing, 2017.

Dan. 11:45

הרצביקדש

τοῦ ὄρους τῆς θελήσεως τοῦ ἁγίου

Арам. šby to desire

Иса 4:2

ביום ההוא יהיה צמח? והיה לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת לפליטת ישראל:

τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει ὁ θεὸς ἐν βουλήν μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ὑψῶσαι καὶ δοξάσαι
τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραηλ

Арам. šmh to shine; sprout

4.3 гипотеза о существовании традиционных арамейских переводов отдельных слов и выражений

Jan Joosten, “Des targumismes dans la Septante?” in *The Targums in the Light of Traditions of the Second Temple Period* (Thierry Legrand, Jan Joosten, eds.; SJSJ 167; Leiden: Brill, 2014), 17-53.

Loiseau, Anne-Françoise. *L'influence de l'araméen Sur Les Traducteurs de La LXX Principalement, Sur Les Traducteurs Grecs Postérieurs, Ainsi Que Sur Les Scribes de La Vorlage de La LXX*. Society of Biblical Literature, 2016.

Hayward, C. T. R. ‘The Passover of Egypt in Septuagint and Targum of Exodus 12’. *Septuagint, Targum and Beyond: Comparing Aramaic and Greek Versions from Jewish Antiquity*. Brill, 2019.

Ос 2:17

לְפַתַּח תְּקוּהָה
 διανοιῶσαι σύνεσιν αὐτῆς
 Арам. sbr to expect, hope; to reason, understand

Таргум Йонатана לְתַחְמוּדֵי נִפְשׁ

Иса 8:20

לְתוֹרָה וּלְתַעֲוִיָּה
 νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν

Таргум Йонатана לְסִדְוָה

Арам. shdw, shdwt? (sāhdū, sāhdūtā) n.f. testimony
 Арам. s'dw, s'dwt? n.f. help, support

5. Общая экзегетическая традиция и традиция чтения

5.1 одинаковая лингвистическая интерпретация

Ос 2:7

נִתְּנִי לְחַמֵּי וּמִימֵי צַמְרֵי וּפְשָׁתַי שְׂמָנִי וְשִׁקּוּנֵי:

μου τῶν διδόντων μοι τοὺς ἄρτους μου καὶ τὸ ὕδωρ μου καὶ τὰ ἱμάτιά μου καὶ τὰ ὀθόνιά μου καὶ τὸ ἔλαιόν μου καὶ πάντα ὅσα μοι καθήκει

Таргум Йонатана

מְסַפְקֵי מֵיכְלֵי וּמִשְׁתֵּי קָסוֹת מֵיִלָּא וּבִזְזִין מְשַׁח וְכָל פְּרִנְוֹסֵי

Пешитта .ל. ה.א.כ.א.ב.ג.ד.

Bons, Eberhard, Takamitsu Muraoka, and Philippe Le Moigne. *Les douze prophètes, Osée*. Cerf, 2002.

Tully, Eric. *The Translation and Translator of the Peshitta of Hosea*. Brill, 2015, p. 318

‘I suggest that the versions had בקש לי in their source’

Быт 41:40

MT	וְעַל-פִּיךָ יִשְׁקַ כָּל-עַמִּי	
TgO	עַל מֵימְרֵךָ יִתְּזֶן כָּל עַמִּי	

CG	וְ[על] מִימַר פִּי[ךָ] יִתְזַנֶּנּוּ כָּל עַמִּי	By the word of your mouth all of my people will be fed (Klein, p. 112)
TgJ	ועל גזירת מימר פומך יתזנון כל עמי	

Rashi

ישק. יתזון, יתפרנס – כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו נשקו בר (תהילים ב'), גרני"שון בלעז: ישק — The Targum renders it by יתזון which means SHALL BE FED — all my people's needs shall be provided through you. Similar are (15:2) “and the steward (ובן משק) of my house”, and (Psalms 2:12) “Provide yourselves (נשקו) with purity” old French garnison. (M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, London, 1929-1934)

www.anglo-norman.net

garnison: (act of) provisioning, furnishing; supply, store, provisions

Исх 16:21

καὶ συνέλεξαν αὐτὸ πρῶτῳ πρῶτῳ ἕκαστος τὸ καθήκον αὐτῶ ἡνίκα δὲ διεθέρμαιεν ὁ ἥλιος ἐτήκετο

וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו ותם השמש ונמס:

Ос 2:7 Syrohexapla /hāšhān/ ‘needs’

Vetus Latina *omnia quae mihi necessaria sunt*

Быт 15:2

וּבֶן־מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דְמַשְׁק אֲלֵי־עֶזְרָא

Псевдо-Йонатан בר פרנסת ביתי

Онкелос ובר פרנסא הדין דבביתי

בתרגומו, 'שכל ביתי נזון על פיו, כמו ועל פיה ישק (בר' מלכים א), אפוטרופוס שלי

Раши ‘Explain it as the Targum has it, “the man of my household”, meaning the man by whose orders all my household is fed. Similarly, (Genesis 41:40) “And according to thy word shall all my people be fed (ישק)” — so that it signifies my administrator.’

5.2 экзегетическая традиция

Пс 2:12

נשקוֹבֵר פִּו־יִצְאֵנָה וְתֹאבְדוּ דָרָךְ

δράξασθε παιδείας μήποτε ὀργισθῆ κύριος καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας

קבילו אילפנא דלקא ירגזו ותהובדון אורחא

Притч 11:26

מִנְעַבֵּר יִקְבְּהוּ לְאֹם וּבְרִכָּהּ לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר:

Sanhedrin 92a

ואין בר אלא תורה שנאמר (תהלים ב, יב) נשקו בר פן יאנף

And bar is referring to **nothing other than Torah, as it is stated: *naššəḳū–bar***, lest he be angry (English from The William Davidson digital edition of the Koren Noé Talmud, with commentary by Rabbi Adin Even-Israel Steinsaltz)

Midrash Tehillim

נשקו בר. רב ורב אחא אמר נשקו בר של תורה שנאמר (משלי ט ה) לכו לחמו בלחמי. עד שלא תזקף עליהם מדת הדין ותאבדו דרכה של תורה. ותאבדו דרך לא תהיו סוברין שמא אהליות ובצרצוריות אני צריך אלא ניצוץ אחד אני מסיק ומאבד עלמא דבראי:

Rav and Rav Acha said, ‘*naššəḳū–bar* of the Torah,’ as it says, "Come, eat of my bread and drink of the wine I have mixed. Leave your simple ways, and live, and walk in the way of insight." (Prov 9:4-5)

Притч 31:2

מה־בְּרִי וּמַה־בְּרִי־בְּטוֹבֵי וְמַה־בְּרִי־נְדָרִי:

Midrash Rabba on Numbers 10.4

מה בְּרִי וגו', אין אומר מה בְּנִי, אֵלָּא, מה בְּרִי, אֵלּוּ צְנֹאוֹת וְאִזְקָרוֹת שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהִיא נִקְרָאת בַּר, כְּמַה דְּתִימָא (תהלים ב, יב): נשקו בר פן יאנף וגו', שֶׁכָּל דְּבָרֵיהּ בְּרִים, וְעַל אִזְקָרָהּ הִכְתוּבָה בַּתּוֹרָה

‘These (i. e. beri, bar and bar repeated) are the commands and prohibitions of the Torah, which is called bar, even as it is said (Psalm ii), *naššəḳū–bar*, lest he be angry &c, for all the words are pure...

Раши Пс 2:12 *naššəḳū–bar*

זרזו עצמכם בבר לב (נ"א) נשקו בר ארנישמנט בלעז

‘Arm yourselves with purity of the heart. Some explain נשקו as garnimont in Old French’

запасайтесь\питайтесь зерном = схватывайте\принимайте учение

Пр 3:8

τότε ἴασις ἔσται τῷ σώματί σου καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου

רְפְאוֹת תְּהִי לְשִׁגְרָה וְשִׁקּוּי לְעִצְמוֹתֶיךָ: